

ИЗВРШЕЊЕ НА АКЦИЈАМА И УДЕЛИМА**

Предмет овог рада је ново извршно законодавство које треба да допринесе јачању правног положаја извршног повериоца у поступку извршења на акцијама и уделима, као начину његовог намирења. У раду је дат приказ општих карактеристика поступка извршења и обезбеђења са посебним освртом на поступак извршења на акцијама и уделима и правна дејства реализације овог поступка.

Посебним одредбама Закона о извршењу и обезбеђењу регулисан је поступак извршења на акцијама као финансијским инструментима и уделима, уз сходну примену одредби које важе и за извршење на другим средствима обезбеђења (одредбе о преносу новчаног потраживања, продаји покретне ствари и продаји непокретности), уз извесне специфичности.

Спровођење поступка извршења и обезбеђења на акцијама као финансијским инструментима и уделима доводи до окончања спора између извршног повериоца и извршног дужника, а у случају намирења повериоца и до промене власника капитала. Капитал мења титулара својине, односно из својине извршног дужника прелази у својину купца који, поред власничких стиче и управљачка права. Ефекти овог поступка огледају се у већој правној сигурности привредних субјеката, укрупњавању капитала и бржем привредном расту.

Кључне речи: поступак извршења и обезбеђења, акције, удели

I УВОД

Проблем ликвидности и немогућности наплате потраживања један је од највећих проблема домаћих привредних субјеката. Законско уређење питања наплате потраживања од изузетне је важности за уредно остваривање права и обавеза унутар једног правног система. Уколико не би постојала законом уређена материја извршења са прописаним системом

* Ванредни професор Економског факултета Универзитета у [Крагујевцу](#),
e-mail: mknezevic@kg.ac.rs

** Рад је резултат истраживања на пројекту Филозофског факултета у Косовској Митровици: „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Број пројекта: 47023).

принудне наплате потраживања, поставило би се питање ефеката и дејства правне сигурности уопште.

Предметна област је регулисана Законом о извршењу и обезбеђењу¹ чијим је доношењем престао да важи закон из 2011. године.² Најважнији циљеви доношења новог закона били су повећање ефикасности поступка и заштита правне сигурности, пре свега извршних поверилаца кроз извеснију могућност наплате потраживања, увођењем новог института „јавни извршитељ“. Законодавац је за разлику од претходно важећег закона нагласио јавну функцију института извршитеља.³

Правно окружење пословања привредних друштава ствара ситуације у којима се привредно друштво често појављује као извршни дужник. У случају да привредно друштво располаже новчаним средствима на пословном рачуну, штедним улозима у банци, поседује покретне ствари, непокретности, акције и уделе у другим привредним друштвима, извршење се спроводи без тешкоћа.⁴

Због либерализације услова за оснивање привредних друштава према Закону о привредним друштвима⁵ често се у пракси дешава да постоје тзв. „фантомска“ привредна друштва која немају никакву имовину и на којима није могуће спровести извршење.⁶ Кад рачун привредног друштва није у блокади најефикаснији начин наплате новчаног потраживања је спровођење извршења на средствима са текућег рачуна, преносом новчаних средстава која се воде на рачуну код банке (средстава из штедних улога или са текућег рачуна).

Наплата новчаних потраживања на покретним стварима најчешће се примењује кад извршни поверилац сматра да извршни дужник нема довољно средстава на рачуну из који се може извршити целокупно намирење, тако да поред преноса новчаних средстава која се воде на рачуну код банке, супсидијарно предложи и продају покретних ствари извршног дужника да би се на тај начин извршни дужник намирио у целости. У ситуацији кад извршни дужник не послује ликвидно и кад се може очекивати отежана наплата новчаног потраживања, извршни поверилац најчешће предлаже извршење на целокупној имовини извршног дужника што подразумева не само новчана средства и покретне ствари и

¹ Закон о извршењу и обезбеђењу „Сл. гласник РС“ бр. 106/2015.

² Закон о извршењу и обезбеђењу „Сл. гласник РС“ бр. 31/2011 и 99/2011 (у даљем тексту: ЗИО).

³ Н. Бодирога, *Положај јавног извршитеља у Новом Закону о извршењу и обезбеђењу*, Право и привреда бр. 4-6, 2016, 440 и даље.

⁴ Н. Шаркић, М. Николић, *Извршење у трговинским стварима*, Правна ријеч бр. 20, 2009, 111 и даље.

⁵ Закон о привредним друштвима „Службени гласник РС“ бр. 36/2011 и 99/2011, 83/2014 - др. (у даљем тексту: ЗОПД).

⁶ М. Васиљевић, *Компанијско право: право привредних друштава*, Београд, 2015, 30.

непокретности, већ и уделе, хартије од вредности, акције и друге финансијске инструменте извршног дужника у другим привредним субјектима.

Процес приватизације који још увек траје у Републици Србији утицао је да велики број друштвених предузећа за титуларе својине добије физичка лица или привредна друштва са приватним капиталом, односно акцијама и уделима у приватној својини.⁷ Као средство извршења све чешће се појављује извршење продајом акција као финансијских инструмената извршног дужника, продајом удела извршног дужника у привредним субјектима. Из наведених разлога законодавац је прописао посебна правила која регулишу ову врсту извршења.

Питање извршења на акцијама и уделима по мишљењу аутора, представља једно од сложенијих начина намирења повериоца у извршном поступку, посматрано са аспекта законодавне регулативе и могућности њене потпуне имплементације у пракси. Из тог разлога, централно место у раду након указивања на опште карактеристике поступка извршења и обезбеђења, заузима приказ специфичности поступка извршења на акцијама и уделима и његовом реализацијом насталих правних дејстава.

II ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА И ОБЕЗБЕЂЕЊА

Поступак извршења и обезбеђења је посебна врста судског поступка у коме судови и јавни извршитељи намирују потраживања извршних поверилаца принудним путем.⁸ Овај поступак се базира на начелима која су иначе заступљена у парничном поступку.⁹ Да би поступак извршења и обезбеђења уопште био покренут, лице које покреће поступак мора доказати свој правни интерес постојањем извршне или веродостојне исправе, из ког разлога је начело правног интереса једно од основних начела извршног поступка.

У складу са начелом писмености, поступак извршења и обезбеђења покреће се подношењем предлога за извршење и обезбеђење, од стране извршног повериоца на основу извршне или веродостојне исправе које се као прилог достављају уз предлог. Предлог за извршење поред означања извршног повериоца и извршног дужника, висине потраживања, извршне или веродостојне исправе и средства извршења и обезбеђења, мора да

⁷ Е. Јакопин, М. Кнежевић, *Post-Crisis Structural Imbalance - the Case of Serbia*, у: *Contemporary Issues in Economics, Business and Management - ЕВМ 2012* (ур. В. Бабић), Економски факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2013, 241 и даље.

⁸ Вид. чл. 1 ЗИО.

⁹ Н. Шаркић, М. Николић, *Начела извршног поступка*, у: *Извршавање одлука* ур. (Н. Шаркић), Глосаријум, Београд 2008, 7-14.

садржи све остале законом прописане елементе. Извршна исправа мора да буде снабдевена клаузулом извршности. У поступку извршења и обезбеђења сходно начелу формалног легалитета не може се преиспитивати или мењати извршна исправа, односно судска одлука донета у парничном или другом поступку.

Предлог за извршења, односно обезбеђења као и решење о извршењу и обезбеђењу достављају се извршном дужнику. Подношење предлога у искључивој је надлежности извршног повериоца и представља његово диспозитивно право које се огледа у томе да сам извршни поверилац одлучује да ли ће против извршног дужника поднети предлог за извршење или уопште неће поднети предлог за извршење.

Извршни поступак се може покренути и по службеној дужности само у законом предвиђеним случајевима када је искључено начело диспозитије и ступа на снагу начело официјелности. Поступак извршења и обезбеђења по службеној дужности покреће орган који је донео извршну исправу (нпр. због неплаћања новчане казне или судских казни, због неоазивања сведока на судски позив, идр.).

Према ранијој законској регулативи у извршни поступак су били укључени судски извршитељи и приватни извршитељи. Суд је одређивао извршење осим у случајевима прописаним законом (наплате потраживања за извршене комуналне и сродне услуге и извршења ради предаје и одузимања детета и враћања радника на рад). Извршни поверилац је одређивао начин спровођења извршења и у предлогу за извршење изјашњавао се ко ће спровести извршење: суд или извршитељ. Оваква законска одредба и на овакав начин дефинисано право извршног повериоца имало је циљ стварање правне праксе која би омогућила препознавање бољег решења.¹⁰ Судска наплата потраживања се показала као неефикасна, неизвесна и неекономична што је имало за последицу фаворизовање дужника у односу на повериоца.¹¹ Један од разлога промене извршног законодавства је управо тај што се даје предност у заштити извршног дужника, што је у супротности са тржишним принципа економије једне земље.

Нов Закон о извршењу и обезбеђењу питање надлежности је уредио тако да јавног извршитеља одређује као носиоца искључиве надлежности за спровођење извршења код највећег броја средстава извршења.¹² Са

¹⁰ Н. Бодирога, *op.cit.*, 441.

¹¹ Н. Шаркић, М. Николић, *Остварење новчаног потраживања у трговинским стварима*, у: *Функционисање правне службе у привредним друштвима* (ур. З. Петровић), Привредна комора Београд, Београд 2008, 182-221.

¹² Реч је наставку тенденције која је присутна и упоредном праву, а која се назива „дејудикализација извршења”. Видети А. Јаневски, *Dejudicialization of Enforcement Function: Comparative Legal Study*, у: *Civil law forum for South East Europe : collection of studies and analyses* (ур. А. Нуни, М. Орлић, С. Перовић), Centre for South East European

друге стране, суд је искључиво надлежан за спровођење извршења код појединих средстава извршења.¹³ О предлогу за извршење одлучује искључиво суд, осим извршења ради наплате потраживања за извршене комуналне и сродне услуге. Суд одлучује о предлогу за извршење на основу извршне или веродостојне исправе и предлогу за обезбеђење, док јавни извршитељ одлучује о предлогу за извршење на основу веродостојне исправе ради намирања новчаног потраживања насталог из комуналних услуга и сродних делатности.¹⁴ Нов закон у односу на претходно важећи, није ништа ново донео по питању одређивања извршења и расподела надлежности између суда и јавног извршитеља. Али, јасно је да проширивање надлежности, повећање одговорности и поштравање услова именовања јавних извршитеља за спровођење извршења, може да се тумачи као пристрасан став законодавца да је такав систем бољи.

Када суд донесе решење о извршењу или обезбеђењу, спроводи се извршење. У решењу о извршењу одређује се да извршење спроводи јавни извршитељ кога је извршни поверилац назначио у предлогу за извршење. У решењу се обавезује извршни дужник да намири потраживање извршног повериоца у року од осам дана од дана достављања решења са одмереним трошковима поступка и одређују средство и предмет извршења ради намирања потраживања извршног повериоца и трошкова поступка.¹⁵ Извршни поступак је хитан и није дозвољен застој у поступку у складу са начелом хитности. Такође су предвиђени кратки рокови за поступање странака и суда,¹⁶ односно јавног извршитеља у складу са начелом заштите права на суђење у разумном року¹⁷ на које суд пази по службеној дужности.

У поступку извршења и обезбеђења суд и јавни извршитељ одлучују доношењем решења и закључака. Решењем се одлучује о предлогу за извршење или обезбеђење, о приговору, о жалби и о другим случајевима које закон предвиђа. Закључком се налаже предузимање извршних радњи и управљање извршним поступком.

Гаранција заштите права и поштовања закона су правни лекови: жалба и приговор, као одраз начела двостепености поступка. Жалбом се побија првостепено решење осим ако законом није другачије предвиђено. Приговор се подноси против решења донетог о предлогу за извршење на основу веродостојне исправе, против других решења првостепеног суда

Law School Network, Skopje 2014, 401-409.

¹³ Вид. чл. 4, ст.1 ЗИО.

¹⁴ Вид. чл. 3 ст. 2-3 ЗИО.

¹⁵ Вид. чл. 397 ст. 2 ЗИО.

¹⁶ Вид. чл. 15 ст. 4 ЗИО.

¹⁷ Вид. чл. 16 ст. 2 ЗИО.

или јавног извршитеља одређених законом и као приговор трећих лица.¹⁸ Приговор и жалба на решење дозвољени су само изузетно у законом предвиђеним случајевима.¹⁹ Против закључка нису дозвољени ни приговор ни жалба. Приговор или жалба који су поднети против закључка одбацују се у решењу или закључку којим се окончава извршни поступак.²⁰ Једино правно средство које преостаје у овој ситуацији јесте захтев за отклањање неправилности. Странка и учесник у поступку могу захтевати да се отклоне неправилности које су настале у току и поводом спровођења извршења. Неправилности могу да се састоје од недоношења одлуке и предузимања или пропуштања радње.²¹ Враћање у пређашње стање и прекид поступка могући су само изузетно.²²

Начелом приоритета у извршном поступку регулисан је однос између више извршних поверилаца који конкуришу у остварењу потраживања према истом извршном дужнику или на истом предмету извршења. Предмети се узимају у рад према редоследу пријема. Више извршних поверилаца која имају потраживања према истом извршном дужнику и на истом предмету извршења намирују се према редоследу којим су стекли право на намирење.

Средства извршења су радње којима се намирује потраживање извршног повериоца: продаја непокретности, продаја покретне ствари извршног дужника, пренос новчаног потраживања извршног дужника, пренос зараде извршног дужника, пренос новчаних средстава извршног дужника код банке, пренос средстава са штедног улога или текућег рачуна извршног дужника, продаја финансијских инструмената извршног дужника, продаја удела у привредним субјектима и пренос потраживања извршног дужника да му се предају или испоруче покретне ствари или преда непокретност.

Предмет извршења су ствари и права извршног дужника на којима се спроводи извршење осим оних која су законом изузети од извршења. Финансијски инструменти и удели се јављају као предмет извршења у случају када извршни дужник располаже финансијским инструментима, односно уделима у неком привредном друштву, а поверилац у предлогу за извршење као средство извршења определи продају финансијских инструмената извршног дужника и/или продају удела извршних дужника у привредним субјектима.

¹⁸ Вид. чл. 108 ЗИО.

¹⁹ Вид. чл. 10 ст. 2 ЗИО.

²⁰ Вид. чл. 24 ЗИО.

²¹ Вид. чл. 148 ЗИО.

²² Вид. чл. 28-29 ЗИО.

III ИЗВРШЕЊЕ НА АКЦИЈАМА

Законским уређењем питања преноса хартија од вредности и доношењем Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената,²³ усвојен је нов термин “финансијски инструмент” (енгл. *Financial instrument*, фран. *instrument finansier*) и на тај начин омогућено увођење хартија од вредности које немају више материјални облик.²⁴

Финансијски инструменти представљају предмет трговања на финансијском тржишту и од њихове квантитативне и квалитативне карактеристике (разуђености) зависи степен развијености финансијског система једне тржишне економије.²⁵ Уз стабилно и савремено финансијско тржиште, са уређеним правним системом заштите свих учесника на њему, могуће је створити предуслове одрживог привредног раста једне земље.²⁶

У савременим условима пословања, због брзине привредне трансакције и поштовања начела ефикасности све више је присутно правило да се хартије од вредности електронски издају и у тој форми воде у централним регистрима. Нове информатичке технологије мењају традиционално правило да хартија на симболичан начин представља одређено право и да без одређеног писмена не може да постоји хартија од вредности (процес дематеријализације хартије од вредности). Одговор на питање како правно одредити инструменате који могу да постоје у виду електронског записа, без самог писмена, је извршено управо усвајањем термина “финансијски инструменти”.²⁷ На тај начин се у хартије од вредности уводе и оне хартије од вредности које немају више материјални облик. Треба напоменути да се у теорији предлажу другачији термини за хартије од вредности као што су “вредносни запис”,²⁸ или “преносиве вредности”.²⁹

Израз „финансијски инструменти“ омогућава да се под овај појам подведу сви инструменти које Комисија за хартије од вредности одреди као хартије од вредности, а то су: финансијски инструменти са којима се

²³ Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, “Службени гласник РС” бр. 47/2006.

²⁴ С. Дабих, *Банкарски послови и послови са хартијама од вредности у Преднацрту Грађанског законика*, Правни живот бр. 11, 2014, 578.

²⁵ М. Јакшић, *Финансијско тржиште - инструменти и институције*, Крагујевац, 2016, 5-7.

²⁶ В. Огњановић, *Стање тржишта хартија од вредности - озбиљно ограничење за рационално пословање привредних друштава*, Право и привреда бр. 1-3, 2016, 17-20.

²⁷ М. Мићовић, *Привредно право*, Крагујевац, 2010, 529.

²⁸ Н. Јовановић, *Емисија вредносних папира*, Београд, 2001, 19.

²⁹ М. Бартуловић, *Правно-теоријска и практична проблематика дематеријализације хартија од вредности*, Београд, 1996, 11.

може трговати на организованом тржишту; инструменти који се издају у серији и који имаоцима дају идентична права; инструменти који доспевају у дужем року, као и инструменти чијим се прибављањем не стиче било какво имовинско право, већ право на стицање других хартија од вредности. За разлику од финансијских инструмената, хартије од вредности се издају појединачно и искључиво се односе на неко право имовинско правне природе чији се промет обавља ван берзанског тржишта и које имају за циљ испуњење текућих обавеза (меница, теретница, складишница).

У Закону о извршењу и обезбеђењу законодавац различито дефинише финансијске инструмента и хартије од вредности и за њих прописује различите поступке извршења.

Законодавац под финансијским инструментима подразумева инструменте тржишта новца и друге финансијске инструменте у дематеријализованом облику одређене законом којим се уређује тржиште капитала, који су уписани у Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности.

За разлику од финансијских инструмената, хартије од вредности су одређене као писмене исправе којима се њихов издавалац обавезује да испуни обавезу уписану на тој исправи њеном законитом имаоцу.³⁰

Полазећи од дефиниције финансијских инструмената по Закону о извршењу и обезбеђењу, најзначајнији финансијски инструменти су акције. Акције, као и право из акција, осим личног права гласа, се налазе у слободном промету.

С обзиром да акције одражавају део власништва над одређеним привредним друштвом, захваљујући својој особини да су лако преносиве, представљају погодно средство извршења.

Извршни поверилац уз предлог за извршење предаје и доказ о власништву извршног дужника на акцијама. У поступку одлучивања о предлогу за извршење ради намирење новчаног потраживања продајом акција као финансијских инструмената месно је надлежан суд који је надлежан за извршење на новчаном потраживању извршног дужника.³¹ Решење о извршењу поред извршног дужника и извршног повериоца доставља се и Централном регистру хартија од вредности и инвестиционом друштву које води рачун финансијских инструмената извршног дужника.

За разлику од извршења на хартији од вредности где пленидбу врши јавни извршитељ који одузима хартију од вредности извршном дужнику и исту задржава, код извршења на акцијама суд у решењу о извршењу налаже Централном регистру хартија од вредности упис забране

³⁰ Вид. чл. 2, ст. 10-11 ЗИО.

³¹ Вид. чл. 256 ЗИО.

располагања финансијским инструментима који су предмет извршења и заложно право извршног повериоца на њима, и одређује њихову продају.

Решење о извршењу на акцијама обавезно садржи пословно име, име инвестиционог друштва које води рачун финансијских инструмената извршног дужника и податке о наменском новчаном рачуну извршног повериоца на који се уплаћују новчана средства добијена продајом акција. Инвестиционо друштво као овлашћени учесник на тржишту капитала, представља брокерско-дилерско друштво и овлашћену банку, према закону којим се уређује тржиште капитала, којима је Комисија за хартије од вредности издала дозволу за обављање инвестиционих услуга и активности.

Из решења о извршењу у Централни регистар хартија од вредности уписују се други подаци предвиђени законом (назив суда, односно име извршитеља који је донео решење, односно закључак; број решења; датум доношења решења; емитента акција на којима се уписује заложно право; *CFI (Classification of Financial Instruments)* код и *ISIN (International Securities Identification Number)* број акција које су предмет заложног права; пословно, односно лично име заложног дужника; висину потраживања за које се врши обезбеђење).³²

Централни регистар хартија од вредности истовремено са уписом решења о извршењу, уписује и забрану располагања акцијама које су предмет извршења и заложног права извршног повериоца. О продаји акција закључак доноси јавни извршитељ након што га Централни регистар хартија од вредности обавести да је извршен упис забране располагања и заложно право. Продају акција врши инвестиционо друштво које води рачун финансијских инструмената инвестиционог дужника, у складу са прописима који уређују тржиште капитала, тј. на регулисаном тржишту или на мултилатералној трговачкој платформи.

У свим осталим питањима везаним за продају финансијских инструмената и намирена извршног повериоца из продајне цене, Закон о извршењу и обезбеђењу предвиђа сходну примену одредби о извршењу ради намирена новчаних потраживања на покретној ствари (чл. 218-255).³³

За разлику од финансијских инструмената који нису предмет трговине на регулисаном тржишту или на мултилатералној трговачкој платформи, који се по претходно извршеној процени њихове вредности искључиво продају на ОТЦ тржишту,³⁴ акције се продају на ОТЦ тржишту само

³² Вид. чл. 314 ЗИО.

³³ Вид. чл. 317 ЗИО.

³⁴ ОТЦ тржиште је секундарно тржиште за трговање финансијским инструментима које не мора да има организатора тржишта и чији систем трговања, подразумева преговарање између продавца и купца финансијских инструмената у циљу закључења трансакције.

изузетно, по претходно извршеној процени њихове вредности под условом да продаја на регулисаном тржишту или на мултилатералној трговачкој платформи буде неуспешна. Под вредношћу финансијских инструмената који се котирају на берзи подразумева се њихова просечна цена на берзи у последњих тридесет дана пре процене, утврђена на основу берзанског извештаја. У осталим случајевима јавни извршитељ поверава процену лицима овлашћеним према прописима којима се уређује питање привредних друштава.

Купци акција из емисије акција, као и купци акција на секундарном тржишту, или стицаоци акција по основу извршење у извршном поступку, или по другом основу уписују се у Централни регистар хартија од вредности у складу са Законом који уређује тржиште хартија од вредности. Акције су хартије од вредности на име, али се не преносе по правилима за пренос такве врсте хартија од вредности. У овом случају не примењује се цесија, већ индосирање са уписом на рачун у Централном регистру.

У теорији постоје различита схватања по питању правне природе уписа. Мишљења су подељена око тога да ли је код уписа акција реч о једностраном правном акту, две независне изјаве воље или друштвено-правном заједничком акту. Највише аргумената има становиште да је упис акција, као правило, понуда за извршење уписаног уговора.³⁵

IV ИЗВРШЕЊЕ НА УДЕЛИМА

Извршење на уделима у привредном друштву подразумева спровођење извршних радњи које се односе на пленидбу удела, упис заложног права на уделу, процену вредности удела и продају удела.

Извршење на уделу може се спровести када се као извршни дужник појави друштво са ограниченом одговорношћу, командитно друштво и ортакчко друштво.

Решење о извршењу на уделу доставља се извршном повериоцу, извршном дужнику и Агенцији за привредне регистре, која у регистар залог уписује решење о извршењу са свим елементима које закон предвиђа (назив суда који је донео решење о извршењу; пословни број решења о извршењу; висину потраживања; пословно име привредног друштва на чијем уделу се спроводи извршење; удео који је предмет извршења; пословно име или име и презиме извршног дужника; датум доношења решења о извршењу).³⁶

Истовремено са решењем о извршењу на уделу, у Регистар залог уписује и заложно право извршног повериоца на уделу док се у Регистар

³⁵ З. Арсић, *Упис акција и уписни уговор*, Право и привреда бр. 4-6, 2016, 41-42.

³⁶ Вид. чл. 319 ст. 2 ЗИО.

привредних субјеката за извршног дужника уписује пленидба удела, забележба покретања извршног поступка ради продаје удела.

Као и код процене покретних ствари, на процену вредности и продају удела сходно се примењују одредбе о извршењу ради намирења новчаног потраживања на покретним стварима.³⁷

Удео члана друштва може се слободно преносити ако законом, оснивачким актом или уговором чланова друштва није другачије одређено.³⁸

Чланови друштва са ограниченом одговорношћу имају право прече куповине код намирења новчаног потраживања продајом удела.³⁹ Закон о привредним друштвима, одређује да код продаје удела члана друштва са ограниченом одговорношћу у извршном судском поступку или поступку вансудског намирења, чланови друштва имају право прече куповине и у односу на тај удео задржавају то право.⁴⁰

Закон о извршењу и обезбеђењу је дефинисао правни режим преноса удела на начин да не наруши принцип затворености друштва са ограниченом одговорношћу у односу на треће лице. Да би треће лице постало члан друштва са ограниченом одговорношћу потребна је сагласност воље друштва и чланова друштва чак и у поступку принудног извршења на уделима. На тај начин се заправо, настоји да чланови друштва сачувају лични карактер њихових међусобних односа. Поступак права пречег стицања обезбеђује и штити чланове друштва од укључивања трећих непожељних лица по процени чланова друштва.⁴¹ Купац може бити именован од стране друштва са ограниченом одговорношћу, у складу са законом, а уместо давања сагласности друштво са ограниченом одговорношћу може да одреди треће лице на које преносилац удела може пренети удео, при чему преносилац удела може свој удео пренети искључиво на то треће лице и под тим истим условима.⁴²

Значи, члан друштва може трећем лицу уступити свој удео само ако друштво, односно чланови друштва нису заинтересовани да га откупе. Уколико више чланова друштва жели да откупи такав удео, они ће се споразумети о томе како ће удео бити подељен. Уколико се не могу споразумети, удео ће се поделити међу њима сразмерно висини њихових

³⁷ Вид. чл. 218-255 ЗИО.

³⁸ С. Шогоров, *О праву слободног преноса удела у друштву са ограниченом одговорношћу*, Право и привреда бр. 5-8, 2008, 100.

³⁹ Р. Цветић, *Право прече куповине у извршном поступку у Републици Србији*, у: Зборник радова Правног факултета (ур: М. Поповић), књ. 4, Правни факултет Универзитета Новом Саду, Нови Сад 2014, 151 и даље.

⁴⁰ Вид. чл. 171 ЗОПД.

⁴¹ С. Шогоров, *Право пречег стицања удела у друштву са ограниченом одговорношћу*, *Правни живот* бр. 12, 2008, 21-29.

⁴² М. Васиљевић, *Компанијско право-право привредних друштава*, Београд, 2014, 202.

удела у друштву. Ималац права прече куповине удела има првенство над најповољнијим понудиоцем у случају да одмах након објављивања који је понудилац најповољнији, а пре доношења закључка о преносу удела, изјави да купује удео под истим условима као и најповољнији понудилац. Јавни извршитељ позива имаоца права прече куповине удела да се у року од осам дана писмено изјасни о намери да користи своја право. Имаоци права прече куповине удела, дужни су да положи јемство под истим условима као и друга лица.

V ПРАВНА ДЕЈСТВА ИЗВРШЕЊА НА АКЦИЈАМА И УДЕЛИМА

Спровођење поступка извршења и обезбеђења на финансијским инструментима и уделима производи правно дејство не само за извршног повериоца и извршног дужника, већ и за трећа лица.

Решење о извршењу се доставља извршном повериоцу, извршном дужнику, Централном регистру хартија од вредности и инвестиционом друштву (ако су у питању акције) односно Агенцији за привредне регистре (ако се ради о уделима).

С обзиром на учеснике у поступку извршења и обезбеђења на финансијским инструментима и уделима, последице извршења могу бити:

- хоризонталне (које делују на односе између извршног повериоца и извршног дужника) и
- вертикалне (које делују на односе између извршног дужника и органа који спроводи извршење).

С обзиром на правно дејство, последице извршења и обезбеђења на финансијским инструментима и уделима могу бити:

1. директне:

- које се односе на исход спора између извршног повериоца и извршног дужника,
- које се односе на трећа лица и њихова власничка и управљачка права.

2. индиректне које се односе на правну сигурност и привредни раст.

Између извршног повериоца и извршног дужника постоји спор око потраживања. Извршни дужник настоји да своја права на наплату потраживања оствари у извршном поступку подношењем предлога за извршење на основу веродостојне или извршне исправе. Извршни поверилац може уложити приговор да исправа која представља основ за извршење није веродостојна, односно извршна (не садржи све законом прописане елементе) да се извршење незаконито спроводи, односно да је недозвољено и недопуштено. Против решења првостепеног суда или јавног извршитеља може да се уложи жалба, док се приговор подноси против решења донетог о предлогу за извршење на основу веродостојне исправе, против других решења првостепеног суда или јавног

извршитеља, и као приговор трећег лица.⁴³ Треће лице може захтевати од јавног извршитеља да се извршење на предмету извршења утврди недозвољеним, са подношењем приговора са доказом да на предмету извршења има неко право које спречава извршење.

Против решења донетог о приговору против решења, дозвољен је приговор само код приговора трећег лица, а жалба само против решења донетог по приговору против решења о извршењу на основу веродостојне исправе. Против закључка нису дозвољени ни приговор, ни жалба.⁴⁴

Од момента пријема решења о извршењу, извршни поверилац стиче право залогe на акцијама односно уделима и право на намирење од средстава добијених продајом акција, односно удела. У случају спровођења стечаја над извршним дужником, извршни поверилац који је пре отварања стечајног поступка уписао своје заложно право на финансијским инструментима у Централном регистру хартија од вредности, односно заложно право на уделу у Регистар залогe привредних субјеката, има статус излучног повериоца. Такви финансијски инструменти, односно удели се изузимају из стечајне масе и не могу бити предмет намирења у стечајном поступку. То конкретно значи да у случају да се над извршним дужником покрене стечај, извршни поверилац има право да тражи да се акције, односно удео издвоји из стечајне масе и преда њему. Упоредноправна анализа показује да је ово решење прихваћено не само у домаћем законодавству, већ и у законодавству земаља из окружења.⁴⁵

Извршни поступак се завршава обуставом или закључењем.⁴⁶

Јавни извршитељ по службеној дужности доноси решење о обустави извршног поступка, у законом прописаним случајевима (ако је извршна исправа на основу које је донето решење о извршењу правноснажно или коначно укинута, преиначена или стављена ван снаге; ако је потврда о извршности одлуке правноснажно укинута; ако странка премине, а потраживање није наследиво; ако странка која је правно лице престане да постоји, а нема правног следбеника; ако потраживање престане да постоји; ако је извршење постало немогуће или не може да се спроведе из других разлога (нпр. пропао је предмет извршења, извршни дужник нема имовину и из других разлога одређених овим или другим законом).

Решењем о обустави извршног поступка се укидају све споредне радње, са изузетком радњи којима је извршни поверилац стекао заложно

⁴³ Вид. чл. 108 ЗИО.

⁴⁴ Вид. чл. 110 ст. 2 ЗИО.

⁴⁵ М. Дукић-Мијатовић, *Водич кроз стечајни поступак*, Нови Сад, 2010, 181.

⁴⁶ Вид. чл. 128-130 ЗИО.

право у извршном поступку.⁴⁷ Такве радње се не укидају под условом да је поступак обустављен због стечаја над извршним дужником.

Извршни поступак се завршава закључењем када је извршни поверилац намирен у поступку. Намирењем извршног повериоца поступак извршења се закључује, уз детаљно навођење која је извршна радња последња предузета.

Поверилац може очекивати намирење и поступак извршења ће се окончати продајом финансијских инструмената и удела или преносом хартија од вредности, уколико се у поступку утврди основаност његовог потраживања.

Значи, у односу на извршног повериоца спровођење поступка извршења и обезбеђења за коначан исход може имати потпуно намирење (наплата потраживања у целисти), делимично намирење или немогућност наплате потраживања.

У случају потпуног намирења, гаси се дужничко поверилачки однос између извршног дужника и извршног повериоца.

У случају делимичног намирења, извршни поверилац може преостали ненамирени део дуга потраживати и након окончања поступка о извршењу и обезбеђењу уколико се накнадно пронађе имовина извршног дужника подобна за извршење у роковима предвиђеним за застарелост потраживања по Закону о облигационим односима. Питање које захтева пажњу је примена општег законског института застарелости на односе накнадно преуређене посебним законом. Мишљења смо да нема места одступању од примене општих правних норми облигационог права и примене његовог института застарелости због промене повериоца у одређеном правном односу. Сама промена повериоца не може квалитативно да утиче на застарелост самог потраживања.⁴⁸

За извршног дужника последице наступају од тренутка пријема решења о извршењу или обезбеђењу од ког момента извршни дужник не може располагати предметима извршења или обезбеђења, односно правни или фактички акти располагања предметом извршења немају правно дејство.

Извршни дужник од момента пријема решења о извршењу или обезбеђењу којим је као средство извршења, одређена продаја акција или продаја удела у привредним субјектима, не може располагати наведеним акцијама или уделима, односно његови правни или фактички акти располагања немају правно дејство. Право својине извршног дужника је ограничено, што представља изузетак од опште карактеристике права

⁴⁷ В. Козар, *Обезбеђење потраживања залогом на правима*, Правни живот бр. 10, 2015, 463 и даље.

⁴⁸ Д. Хибер, *Промена повериоца или новација и застарелост*, *Анали Правног факултета у Београду* бр. 2, 2013, 12-20.

својине, да је то најшире стварно право које неко физичко или правно лице може имати и које у себи садржи три својинскоправна овлашћења: правно овлашћење држања, односно употребе и коришћења (*possessio* и *usus*), правно овлашћење плодуживања, тј. коришћења и убирања плодова ствари и (*ususfructus*) и правно овлашћење располагања ствари, тј. овлашћење отуђења ствари (*ius abutendi*, тј. *abusu*).⁴⁹

Упис забране располагања финансијским инструментима који су предмет извршења и заложно право извршног повериоца на њима врши Централни регистар хартија од вредности и одређује њихову продају. Агенција за привредне регистре у Регистар залог уписује решење о извршењу на уделу и заложно право извршног повериоца на уделу. У Регистар привредних субјеката за извршног дужника уписује се пленидба удела, забележба покретања извршног поступка ради продаје удела. Ови уписи, у складу са начелима на којима се заснива вођење јавних регистара делују према свима - *erga omnes*.

Последице односа између извршног дужника и органа који спроводи поступак извршења и обезбеђења огледа се у томе што је извршни дужник у обавези да сноси последице извршења под претњом принуде. Терминолошки посматрано, сам назив јавни извршитељ потиче од чињенице да извршитељ представља орган јавне власти и да иза њега стоји систем државне принуде. Мишљења смо да је термин јавни извршитељ прикладнији од термина приватни извршитељ што је потврђено и уређењем овог правног института од стране законодавца.

У поступку извршења и обезбеђења дужник остаје без своје имовине, односно без акција и/или удела јер исти након продаје прелазе у својину купца. Поставља се питање да ли извршење на финансијским инструментима и уделима утиче на статус привредног друштва? Капитал привредног друштва се не повећава нити се смањује, само се мења власник капитала. Привредно друштво је у обавези да измени оснивачки акт и да региструје промену власника капитала. Може се закључити да спровођење извршења на акцијама и уделима не утиче на статус привредног друштва, већ пре свега на власничка права и управљање друштвом. Учешће у органима управљања друштвом и управљачка овлашћења зависиће од висине удела, односно броја акција које је стекао купац у поступку извршења.

VI ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Ново извршно законодавство треба да отклони досадашњу неефикасност поступка наплате потраживање повериоца извршењем на акцијама и уделима извршног дужника. Указивањем на извесне

⁴⁹ Овлашћења која је познавало римско право: *usus, ususfructus i abusus*.

специфичности одредби Закона о извршењу и обезбеђењу којима је регулисан предметни поступак, може да се закључи да је законодавац уз упућивање на сходну примену одредби које важе и за извршење на другим средствима обезбеђења, настојао да пружи потпунију правну заштиту извршном повериоцу.

Специфичности поступка извршења и обезбеђења на акцијама се огледају у томе што упис заложног права на акцијама, с обзиром на њихову правну природу, врши Централни регистар хартија од вредности, а упис заложног права на уделу врши Агенција за привредне регистре. Поступак продаје акција спроводи се у складу са одредбама Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената. Продаја удела врши се аналогно поступку продаје покретних ствари. На право прече куповине удела сходно се примењују одредбе о праву прече куповине непокретности.

Закон о извршењу и обезбеђењу уводи нов правни институт у наш правни систем - јавног извршитеља. С једне стране, ова новина допринеће повећању правне сигурности у смислу поједностављења поступка извршења. Поступак је бржи и једноставнији, а наплата повериоца ефикаснија. На тај начин обезбеђена је судска контрола рада јавних извршитеља и испоштовано уставно начело легалитета. Са друге стране, отварају се нова питања и недоумице и могуће тешкоће у имплементацији закона у постојећим привредним условима.

Поступање јавног извршитеља у фази спровођења извршења не подлеже судској контроли, што се може одразити како на заштиту права странака, тако и свих заинтересованих учесника извршног поступка и на правну сигурност уопште. Евидентан је недостатак механизма за уједначавање праксе у фази спровођења извршења.

Мишљења смо да у најскоријој будућности треба отклонити недоумице и попунити правне празнине постојећег закона у духу европског права, тако да се убрзо могу очекивати измене и допуне закона, нарочито имајући у виду отварање нових поглавља у преговорима у процесу приступања Европској унији која имају директне импликације на независност судства и принципијелно поштовање начела легалитета.

Међутим, без обзира на постојеће дилеме, празнине и непознанице, може се очекивати знатно процентуално повећање намирења повериоца продајом финансијских инструмената (акција и других хартија од вредности) и/или удела извршног дужника, што ће за директну последицу имати промену власника капитала и позитиван ефекат на систем корпоративног управљања, актуелан процес приватизације и прилив директних страних инвестиција.

Mirjana Knežević, LLD*

ENFORCEMENT ON STOCKS AND SHARES

Summary

This paper examines the new law on enforcement which aims to strengthen the legal position of enforcement creditors in the procedure of enforcement on stocks and shares as a way of satisfaction. The paper presents general characteristics of the procedure of execution and security, paying special attention to the execution procedure on stocks and shares and the legal force of its implementation.

Special provisions of the Law on Enforcement and Security regulate the enforcement procedure on stocks as financial instruments and shares, with application of provisions valid for enforcement on other security instruments (provisions on debt transfer, sale of movable assets and sale of immovable property) with some specificities.

The implementation of enforcement and security on shares as financial instruments and stocks brings an end to the dispute between the enforcement creditor and the judgment debtor and potentially results in the change of ownership of the capital. The legal owner of the capital is changed: the ownership of the capital is transferred from the judgment debtor to the enforcement creditor, who also obtains managerial rights. This procedure brings about more legal security for business entities, expansion of capital stock and faster economic growth.

Key words: *enforcement and security procedure, stocks, shares*

* Associate Professor at the Faculty of Economics, University of Kragujevac